

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 17.

Lördagen den 10 Maj

1845.

Statistik öfver Sverige, grundad på offentliga Handlingar. Jemte en karta öfver den Nordiska Halfön, af Carl af Forsell. Fjerde upplagan, tillökt och förbättrad. Stockholm 1844. På C. A. Bagges förlag.

Om det wore sannt att en wetenskap icke förr kan göra anspråk på att intaga en sjelfständig plats bredwid närbeslägtade discipliner, än en definition, som i få ord noga angifwer hela dess innehåll, blifwit gifwen och erkänd, så skulle statistiken ännu i dag nödgas bestå mången strid för sin tillwaro. Sjelfwa namnets härledning är till och med så twetydig, att man ensamt deraf icke kan inse wetenskapens föremål, enär benämningen statistik röjer en slägtskap så wäl med det latinska ordet status, hwilket i förening med reipublicæ af de gamla nyttjades till betecknande af statens tillstånd, som med det nyare ordet stat, hwilket uttrycker ett helt och hållet nytt begrepp, som icke låg i det gamla stamordet. Af status bildade man först i 17:de århundradet ett barbariskt adjectivum statisticus, som innefattade den nämnda dubbla betydelsen, och af detta skapade Achenwall, wid medlet af 18:de seklet det ännu mera barbariska ordet statistik, hwilket sedan i de flesta Europeiska språk wunnit burkap såsom en lämplig benämning för den nyare statskunskapen. Denna twetydighet i namnet har icke warit utan inslytande på wetenskapens bearbetning, och fastän ett århundrade förflutit sedan statistiken, waknande till wetenskapligt sjelfmedwetande, beständare än förr afsondrade sig från politiken, historien och geografin, så äro dock de skiljaktiga åsigterna om dess wäsende och omfång ännu icke fullkomligt förmedlade. Nya wetenskaper hafwa äfwen under tiden utbildats, hwilka icke blott lägrat sig på statistikens gränser, utan och

gjort infrättningar på dess werkliga eller förmenta område, hwarigenom ställningen å ömse sidor blifwit osäker. Så har man t. ex. länge twistat om statistikens och national-ekonomiens inbördes förhållande, i det man å ena sidan påstått, att den förra såsom en underordnad hjelpwetenskap stödjer sig på den senare, å den andra åter att statistiken twertom är national-ekonomiens förnämsta grundwal. Knappt har ett fredsflut dem emellan hunnit uppgöras på det billiga willkor, att båda wetenskaperna stå i werelwerkan till hwarandra, enär national-ekonomien för att säkert grunda sina theoretiska satsar behöfwer statistikens factiska uppgifter, likasom statistiken å sin sida har behof af national-ekonomien för att från en riktig synpunkt ordna och pröfwa sina facta, förr än en ny rörelse försports, hwilken säkert kommer att utöfwa ett mäktigt inslytande på både dessa och andra wetenskapers framtida skaplyne. Man har nemligen börjat inse, att hwarken rätts-filosofien eller national-ekonomien, på det häfdwunna sättet behandlade, mäktat förklara civilisationens willkor och alla det sociala lifwets inre lagar, alldenstund den förra wetenskapen lika litet bekymrat sig om industrien och folkets deraf beroende fördelning i stånd och klasser, som den senare wetenskapen haft något att förkunna om folkets bildning, rättigheter och pligter, och ehuru det insedda behofwet omsider dels föranledt de nämnda wetenskaperna att närmare gifwa akt på dessa förhållanden, dels gifwit statistiken för samma ändamål en filosofiskt rigtning, som uppenbarligen står i strid med dess historiska karakter, så kan likwäl denna för dem alla utwidgade werkningskrets endast anses för en nödfallshjelp, den man icke längre behöfwer anlita, så snart man lyckats sjelfständigt utbilda den nya och ännu onämnda sociala wetenskap, hwilken isynnerhet Franska författare med framgång börjat grundlägga. Statistiken

skall då för sin del icke längre anse sig böra öfver-
skrida de gränser, dem redan **Schlözer** temligen be-
stämdt för densamma utstafat i den bekanta jemförel-
sen, att historien är en fortgående statistik och statisti-
ken en stillastående historia. Detta yttrande innebär,
att statistiken skall framställa statslifwets verkliga till-
stånd i alla wäsentliga riktningar på en bestämd tid,
som wanligen är den närwarande. Wetenskapens sy-
stem bör följaktligen omfatta landets och befolkningens
allmänna naturförhållanden, emedan de utgöra
statens grundwal, författningen och förvaltningen,
som bestämma statslifwets formella gestalt, och slutli-
gen den fysiska och andliga culturen. — För att rätt
kunna uppskatta huruvida denna uppgift hwad fäder-
neslandet beträffar bättre än förr blifwit löst i när-
warande arbete, torde en öfversigt af de förnämsta
företeelserna inom den swenska statistikens litteratur
icke anses helt och hållet öfverflödig.

Då den store **Gustaf Adolfs** segrar fästade Eu-
ropas blickar på den aslägsna Norden, blef åtrån all-
män att lära närmare känna det land, ur hwars sköte
de segrande härskarorna uttågade. Man förmodade att
så stora bedrifter måste äga en naturlig förklarings-
grund i motsvarande, fastän dittills okända, materi-
ella hjelpmedel; men man anade icke att Sverige på
den tiden mest rörde sig med andliga kapitaler. Emel-
lertid hade dessa ännu icke blifwit synliga på wet-
enskapens fält, och utlänningen war derföre förlägen
om utwägar att tillfredsställa sin wettgirighet. Wäl
hade bröderna **Johannes** och **Dlaus Magnus** wid
medlet af 16:de seklet uti Italien på latinska språket
sammanförfat och utgifwit sitt fäderneslands historia
och beskrifning; men af dessa arbeten, hwilka spreddes
i mångfaldiga upplagor och öfversättningar, war den
förres så rikt på widunderliga fabler om en swensk
konungalängd alltifrån Noachiderna och den senares
så uppsyldt af i sitt slag ej mindre underbara berättelser
om landets natur och folkets seder, att fremlin-
gar omöjligen förmådde derutinnan skilja dikt från
sanning. Att de bifogade geografiska kartorna skulle
föreställa Sverige antyddes af föga annat än orter-
nas namn. Det oaktadt åtnjöto dessa verk fortfa-
rande ett stort anseende, icke blott i fremmande län-
der, utan förunderligt nog äfwen i Sverige, hwars
lärda män, nästan utan undantag, under hela det
17:de seklet fortforo att efter de gifna förebilderna
med mer och mindre snille på allt upptänkligt sätt
förherrliga sitt fosterlands fabelaktiga forntid, och att

på dylika försöt förlösa krafter, som funnat bättre an-
vändas. För att bland de många blott erinra om
en enda — hwem har icke hört omtalas den rikt be-
gåfwade **Rubbeck** och hans *Atlantica*?

Wid sådant förhållande kan man ej heller wänta
mycket af utländska författares äldsta beskrifningar om
Sverige; likwäl hade dessa blifwit obetydligare än de
i sjelfwa werket äro, om icke resande, som besökte Nor-
den, någon gång meddelat hwad de der sett och hört.
Rom hade genom reformationen blifwit fremmande
för Sverige, men des bemödande att söka återwinna
det förlorade landet återknöt för en kort tid en hem-
lig förbindelse, som satte utskickade Jesuiter i stånd att
om wåra inre förhållanden samla underrättelser, dem
de sedan till en del offentliggjorde. En på detta sätt
tillkommen relation om Sveriges tillstånd år 1578
finnes intagen uti en af de statistiska samlingar (*Tes-
soro politico*, Milano 1600, ånyo utgifwen på Ita-
lienska och Latin med titel: *Ph. Honorii Thesaurus
politicus*, Frankfurt 1617), hwarpå Italien wid den
nyare tidens början war så rikt. Berättaren, som
sjelf uppgifwer Konung **Johan III.** och flera förnämna
Swenska herrar såsom sina sagesmän, är icke illa un-
derrättad, och i nödfall förstår han ganska wäl att
på egen hand göra slutsatser och beräkningar. Såsom
god katolik underlåter han icke att i förbigående så-
som trowärdiga författare berömma sina trosförwandt-
ter **Johannes** och **Dlaus Magnus**; men han aktar sig
likwäl noga att med deras fabler wanställa sin egen
berättelse. Hwad han om den tidens förvaltning och
sefnadsfatt anför, återopades länge äfwen af inhem-
ska författare och kan ännu i dag förtjena historiefkrif-
warens uppmärksamhet. — Sedan Frankrike och Ne-
derländerna under det 17:de seklet fördunklat Italien
i både politiskt och commercielt hänseende, öfwertogo
dessa länder statistikens behandling, hwarwid Sverige
så mycket mindre förglömdes, som det på den tiden
med dem stod i mångfaldig beröring. Uti **Ranchins**
upplaga af **Pierre d'Avity's** werldsstatistik infördes
en af d'Avity sjelf år 1626 författad beskrifning öf-
wer Sverige, hwilken Ranchin hwarken tillöft eller
förbättrat, ehuru han först 1637 utgifwit den. Till
största delen är den utdrag ur den nybnämnda Itali-
enska relationen och ur **Johannis** och **Dlai Magni** ar-
beten, dem författaren utan betänksamt begagnat så-
som goda källor. En annan Fransman (**Gustache
Gault**), som år 1633 utgaf "*Discours de l'Etat et
Couronne de Suede*," hyste för dem ett mindre blint

förtroende, fastän Gustaf Adolfs segrar, dem han med beundran omtalar, ingifwit äfwen honom en alltför öfwerdrifwen tanka om landets både fornda och närwarande rikedom och makt. Långt större värde äger jemförelsewis den beskrifning öfwer Sverige, hwilken trycktes första gången 1631 och andra gången 1633 bland den bekanta Nederländska samlingen af Elzevirernas republiker, emedan utgifvarne erhöilo de flesta materialerna af en samtida infödd Swenskt, wid namn **Henric Soterus**. Hwad denne meddelade har han till en stor del hämtat ur den geografiska och politiska beskrifning, hwilken en annan Swenskt, **Anders Bureus**, som 1603 blef föreståndare för det då först ordnade swenska landtmäteriet, år 1626 utgaf såsom bihang till en af honom sammandragen karta — den första någorlunda tillförlitliga — öfwer Sverige med angränsande länder. Aterstoden utgöres mest af tvenne balkar i Magnus Ericssons Landslag efter Nagwald Ingemundssons latinska öfversättning, samt af *acta publica* och riksdagsbeslut. — Bland tyfka hithörande arbeten från denna tid förtjenar endast nämnas **Gottfried's Inventarium Sueciæ** (Frankfurt a. M. 1632). Ut i den statistiska inledningen har författaren hufwudsakligen rådfrågat Bureus, med uttryckligt tillkännagifwande af sitt ringa förtroende för våra äldre historiefkrifware; men för öfrigt består verkets förnämsta värde i en ganska utförlig berättelse om Gustaf Adolfs deltagande i det 30-åriga kriget. Mindre urkilning har samme författare wisat i sin uppsats om Sverige uti *Archontologia Cosmica*, der han ansett det vara nog att öfversätta d'Avity.

Så fattig war, ännu wid medlet af det 17:de århundradet, den i skrift upptecknade kunskapen om fäderneslandet både inom och utom dess gränser. Nu utgaf **Michaël Wegionius** (Gyllenstolpe), *Juris Professor i Abo, Epitome descriptionis Sueciæ*. Arbetet kan wisst icke anses för en statistik i nyare mening, helst statistiken ännu ingenstädes såsom en sjelfständig wettenskap afföndrat sig från historien och geografin; men hwad det innehåller om landets och serifikildt om städernas dåwarande tillstånd är i allmänhet tillförlitligt och wisar att författaren dels begagnat de bästa tillgängliga handlingar, dels skrifwit efter egen erfarenhet, om han än i andra delar lika litet som föregångarne war fri från antiquarisk lättrogenhet och öfwerdrift. Verket hade åtminstone varit en god början allenast man icke nu stannat derwid;

men Carl XI:s och Carl XII:s enwäldstid war, som bekant är, ingalunda uppmuntrande för dem, som wille skrifwa om rikets närwarande tillstånd. Wäl afgäwo de serifikildta Riks-Collegierna till enwäldsregenterna ganska upplysande berättelser om den inre förwaltningen; men dessa blefwo långt senare offentliggjorda. Utlänningarna åter, hwilka ännu sysselfatte sig med Sverige, affskrefwo merändels hwarandra med alla sina fel. Bäst underrättad war **Robinson**, som flera år war Engelskt minister i Sverige. Dennes "Account of Sweden," som första gången trycktes i London 1694, blef under Carl XII:s krigsbedrifter öfversatt på flera språk och spridd i många upplagor. Boken är icke skrifwen i det bästa lynne eller i den wänligaste sinnesstämning för den hotande östersjö-monarkien, hvars konung ej wisade sig nog eftergifwen för Englands commercialiella anspråk; men författaren fastar i alla fall en säker blick in i våra inre och yttre förhållanden.

Då den inhemska wettenskapen ändtligen under frihetstiden uppblomstrade, wakenade äfwen, i förening med det rastlösa sträfbandet för rikets ekonomiska förkofran, forskningshågen för fäderneslandets statistiska förhållanden. Tabellverket öfwer rikets folkmängd, hwilket 1749 tog sin början, blef en rik källa för wigtiga undersökningar. Bland annat märkte man snart, wid anställda beräkningar och jemförelser mellan de årliga förteckningarna öfwer födda och döda, samt quinquentabellerna öfwer hela folkmängden, att de i uppgifterna ganska betydligt afweko från hwarandra; men i stället för att genast misstänka folkmängdstabellerna, som af lätt förklarliga skäl woro mindre tillförlitliga än de årliga, för origtigheter och misräkningar, tog man för afgjordt, att den i dem uppdagade folkminskningen endast kunde härleda sig från utwandringar, hwarigenom riket troddes årligen förlora omkring 6 eller 8000 innewånare. Som folkmängdens hastiga tillwert på den tiden allmänt ansågs för ett lands största lycka, så alstrade dessa förmenta utflyttningar ett allmänt bekymmer, prisfrågor utsattes till utrönande af det ondas orsaker och botemedel, skrifter utgäfwos derom i mängd, och oron i sinnena wille knappast lägga sig då **Wargentín** omsider, medelst noggranna undersökningar om folktwandringen från 1750 till 1773, bewisade att hela farhågan ej war annat än ett tomt inbillningsfoster. Det war samme utmärkte wettenskapsman, som med ledning af det swenska tabellverket anställde de bästa och säkraste beräkningarna

öfwer den sannolika lifstidslängden, hwilken Halley och flera andra förut sökt utröna derigenom att de af de dödas antal och ålder uträknade antalet af de lefwande, — en method, som utan tillhjelp af gifningar och correctioner blott wid en stillastående befolkning war användbar. Wargentín, som räknade så wäl de lefwandes som de dödas antal i hwarje ålder, blef derigenom oberoende af alla gifningar och framställde förhållandet, så widt tabellernas pålitlighet medgaf, ej annorlunda än det i werkligheten war. Sjelf kungjorde han 1766 blott en del af sina beräkningar, dem *Nicander* sedermera fullföljde; men han öfwerfände flera andra till Engelsmannen *Rich. Price*, som utgaf dem efter författarens död. — Dessförutan infördes i *Wetenskapss-Akademiens* handlingar en mängd monografier öfwer landets naturliga beskaffenhet och näringsförhållanden. *Tuneid* utgaf sin geografi öfwer Sverige, och en lång följd af till en del utmärkta beskrifningar öfwer rikets ferskilda landskaper och städer tog nu sin början. Med tillhjelp af alla dessa och många andra materialier blef det möjligt att på ett helt annat sätt behandla den swenska statistiken än tillföre. Därför wissade några få inhemska lärde, t. ex. *Anders Berch* och *Olof Celsius*, att de woro med ämnet förtrogna, och skörden på detta fält hade säkert blifwit rikare, om icke en ständigt werkande partistyrvelses despotism nu werkat lika förlammande, som fordom det konungliga enwäldet, på en öppen och opartistisk skildring af det närwarande. Wid sådant förhållande förwärfwade sig en utlänning äran af att skrifwa den första utförligare egentliga statistik öfwer Sverige. *J. G. Canzler*, som i egenkap af *Sachsig Legations-Secreterare* här uppehöll sig i mer än 7 år, utarbetade under tiden *Mémoires pour servir à la connoissance des Affaires de Suède* (London 1776), af författaren sjelf äfwen på tyska utgifne (Dresden 1778). Förtrogen med swenska språket och litteraturen har han med mycken urskilning och grundlighet begagnat de bästa inhemska källor, så wäl officiella handlingar som en ansenlig mängd andra större och mindre skrifter, och hans arbete skall derföre alltid i historiskt hänseende bibehålla ett högt värde. Huru otetydlig är icke i jemförelse dermed den swenska statskunskap, hwilken *Lagerbring* wid samma tid (1778) utgaf såsom en inledning till det större sammandraget af swenska historien? Med förbigående af några mindre tid efter annan i Sverige tryckta statistiska skrifter anföra wi slutligen *Granbergs* utkast till

en swensk statistik (Stockholm 1816, 1820), hvars andra afdelning utmärker sig genom en temligen utförlig, ehuru numera till största delen föråldrad framställning af den swenska statsförvaltningens organisation. Utom i detta hänseende har denne författare länge sedan blifwit ersatt och öfwerträffad af den, hvars arbete nu annäles.

(Fortsättes.)

Soratus och Romerska Satiren.

(Forts. och slut.)

I fall nu af det föregående blifwit ådagalagdt, att emellan den sak, som betecknades genom det ursprungliga satura och den, som betecknades genom det i en sednare tid uteslutande begagnade satira icke finnes något öfwerstigit swalg, så är det också påtagligt, att öfvergången från den ena benämningen till den andra ännu mindre gör någon swårighet; ja! att satura förhåller sig till satira alldeles så som *optumus*, *æstumo* till *optimus*, *æstimo*; och lika litet är det underligt, att denna Satura, sedan den upphört att undertryckas i collisionen med den nationellare *Fescenninen* och *Atellanen*, d. w. s. sedan den icke widare behandlades för scenisk framställning, kunde lyckas bättre och blifwa populärare, då den lästes, än då den uppfördes. Ty skalden, som skref, men icke agerade, befann sig icke i actörens ofria, föraktade ställning; utan kunde wäga, naturligtwis med den skillnad, som på helt naturlig wäg uppstod, då han skref för en läsande publik, och icke för en blott hörande eller åskådande, fasta speord omkring sig, blotta dårskapen, förlösliga inbilskheten och narraktigheten och alla slags olater, lika som atellanen, endast med något större finhet och urbanitet.

Det är bekant, att det först war *Lucilius*, som wiste att gifwa åt Satiren denna sjelfständiga och oberoende tillwaro. Han lesde också på en tid, då man både wägade att sjunga ut (republikens tid) — och då det började behöfwas. Wisserligen hade redan förut *Ennius* (f. 515 a. U.) och hans systerson *Pacuvius* (f. 534) skrifwit *Saturæ*, *Ennius* till och med 6 böcker, bland hwilka *Lersch* (*Sprachphilos. der Alten*) förmodar attt dikten *Scipio* varit den ena. Ett af *Lersch*s skäl för denna förmodan, är att de ännu förhandenwarande fragmenterna af *Enni* *Scipio* bestå dels af *Hexametrar*, dels af *Jambiska* eller *Trochaiska Tetra-*

metrar, hwilket hwarfen passade för en tragedi, en prætexta eller en egentlig episk dikt. Så mycket synes, fastän man för öfrigt ej rätt känner beskaffenheten af Ennii och Pacuvii Satirer, wara afgjordt, att de ännu hade alltför mycket qwar af den ursprungliga Satirens allmänna, obestämda och färglösa character, för att kunna såsom lectur anslå; och troligt är, att, då Livius Andronicus redan innan Ennius och Pacuvius föddes (näml. 514 a. U.) börjat införa ett mera fulländadt drama efter Grefiskt mönster, Ennius och Pacuvius alldeles icke haft något dramatiskt ändamål i sigte med sina Satirer. Af Diomedes' intyg, hwilken just uppgifwer dem såsom exempel på den äldre af flere olika stycken löst hopsläpade satiren (*Olim carmen, quod ex variis poematibus constabat satira vocabatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius*), blir det sannolikt, att de icke heller till formen särdeles skilde sig från den äldre Satiren, twertemot hvad Bähr i *Gesch. der Röm. Litter.* uppger; likasom man å andra sidan af Quintilianis tydlåtenhet, hwilken icke alls nämner dem, utan uppgifwer Lucilius såsom den förste, den der wunnit någon stor utmärkelse i detta rent Romerska skaldeslag (*Satira quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius p. 226 Bip.*) kan sluta, att C. och P. på detta fält ej skurit några lagrar. Därför kallar Hor. *Sat. I. 10. 48* Lucilius för detta skaldeslags inventor.

C. Lucilius f. 606 a. U. i Suessa Auruncorum † 651. Skref 30 böcker Satirer, af hwilka endast fragmenter äro i behåll. Han införde, såsom redan förut är nämnt, sås. Satirens metrum, den sedermera nästan utan undantag bibehållna hexametern. Han öfverträffade sina föregångare, så widt han kan sägas hafwa haft några, i qwickhet, urbanitet, en skarp observationsförmåga och ett lifligt sinnes rörlighet. Satiren fick nu en bestämd practisk och ethisk riktning, näml. att gifla brott och laster, så wäl i allmänhet som hos enskilda personer, äfwen sådana, som woro på samtiden de mest inslytelserika, och att genom en qwick framställning gifwa dem till pris åt andras spott och åtlöje. Det war den då warande fria, republicaniska författningen, som gjorde det för honom möjligt, att med en sköningslös skärpa, jemförlig med den äldre attiska comediens, ingnida sitt brännande salt på staden, på Romarnes swaga sidor (*sale multo urbem perscruiuit, heter det hos Hor.*), en röle, som Satiren naturligtwis i en senare tid, då militär-despo-

tismen gjort slut på republiken, måste afstå. Af denna tidsförhållandenas olifhet förklarar lättast skillnaden mellan Lucilii och Horatii Satir, samt mellan denna och Persii och Juvenalis', naturligtwis med tillägg af de momenter, som ligga uti författarnes olika individualitet. Att Lucilii satir ännu icke war, såsom konstform, alldeles fulländad, grundade sig till någon del på förhållanden, som, det icke stod i hans makt att ändra, t. ex. i språkets ännu jemförelsewis ringa odling, hwilket både gjorde hans wers hård och twang honom att ofta tillgripa grefiska uttryck; dels låg orsaken också i den af republicanismens sträfsket genomträngda sinnessämningen, på grund hwaras hans satir saknar denna ideella släkt af en lätt och gladlynt humor, som först gör Satiren till en werkelig konstskapelse. Af Lucilii fragmenter har man just nu att wänta en ny recension af den för flere wärderika historiskt-critiska skrifter bekante tyske Philologen Gerlach, som derom gifwit löfte i en förelöppande afhandling; **Lucilius und die Römische Satira.**

Det war först under Horatii hand, som Satiren blef en werkelig konstskapelse; hwarföre det också är på Horatii Satir, som hela genrens æsthetiska gestalt blifwit modellerad. Men det oaktadt är saken ännu icke så widgjord, att icke redan öfwer den skaldeart, hwar till Satiren, till och med Horatii Satir, bör räknas, omifhet kan uppstå. De fleste hänföra den wisserligen till den didactiska, och låta, då de indela Horatii poesier i **Yhriska** och **Didactiska**, Satirer och Epistlar höra till det sednare slaget. Så Bähr, *Gesch. der Röm. Litterat.* ännu i tredje upplagan, *Carlsr. 1844.* Men detta synes öf wara, att göra alltför litet afseende på denna för Romerska litteraturen alldeles egna och fristående skalde-art, ja, wara ett wåldsam förfök att instufwa den i ett en gång gifwet schema. Därför, i fall man hade full rätt, att anse Hor. hafwa bestämt sin egen uppgift genom det bekanta uttrycket i den wist icke tillfälligtwis främst ställda, fastän derföre icke först skrifna 1 Satiren i 1 Boken: *ridendo dicere verum*, så är ju påtagligen endast den ena sidan af saken afsedd (*dicere verum*), då man hänför Satiren till den didactiska skalde-arten; men den andra deremot, som är betecknad genom *ridendo*, tonen, sättet, konstformen, på hwilken här allt eller åtminstone fullt så mycket ankommer, är lemnad alldeles utom räkningen. Härwid bör anmärkas, att det icke är blott för den gången, som Hor. låter löjjet ingå såsom hufwudsaklig beståndsdel i denna skalde-art,

utan mångenstädes fort och godt betecknar sin satir, såsom den der gör sig rolig på narraktighetens befestnad, äfwen utan någon allwarligare äfäst i bathåll, hwaraf det också wisar sig, att af de två systemål, han sjelf i *N. P.* gifwit skalden att wälja på: aut prodesse, aut delectare, det är det senare, han för denna del af sin poetiska werksamhet sjelf walt. Bilagor för det nyss anförda finnas i *Sat. I. 4. 39; 5. 35, 98; 7. 22*, hwarur det framstår fullkomligt klart, att Hor. tänkte sig löjet såsom ett constitutivt element af detta slags poesi; och will man gå ännu längre, så anträffas en lifartad bewisning till och med under förhållanden, der det hela är en narraktig och öfwerdrifwen fiction, såsom fallet är med hela *I. 8*, hwilken just aflutas med en half wink derom, att alltsamman syftar på **rolighet** och ingenting annat, och der dicere verum är helt och hållet borta. Dertill kommer, att Horatius sjelf ställer genren, sådan den af Lucilius blifwit uppfunnen samt af honom sjelf endast något modifierad och efter den förändrade tidsställningen lämpad, i ett afgjordt släktförförhållande till den gamla Attiska comedien och förklarar den under Lucilii behandling genom ingenting annat derifrån stila sig, än genom wersfötter och rhythm (*pedibus numerisque I. 4. 7.*); ett släktförförhållande, hwilket deraf allrättydligast wisar sig ligga på botten af Horatii äfäst äfwen om hans egen poesi, att han i ett omedelbart causal-sammanhang med den skildring han gör af denna, såsom till hela tonen warande umgängespråket närmare (*sermoni propiora*) widrör den af några framkastade frågan: om comedien bör gälla för poesi eller ej. Stället lyder så (*I. 4. 40—46*):

— Neque enim concludere versum

Dixeris esse satis, neque, si qui scribat, uti nos
Sermoni propiora, putes, hunc esse poetam.

Ingenium cui sit, cui mens diviniior atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.

Idcirco quidam, comoedia neene poema

Esset, quæsivere — — —

d. ä. i trogen öfversättning:

ty ej det, att orden i wersband

Sluta, man räkne för nog; och om någon skrifwer,
som jag gör,

Närmare dagligt tal, för poet man honom ej tage.
Den som snulle har fått och gudomlig tanke och
mun att

Stämna hwad stort är upp, gif namnets ära åt
honom.

Derför mången ifråga har satt, om också ett lustspel

Är poesi eller ej — — —

Men, skulle man ännu twisla, huruwida Hor. härmed äsyftat, att beteckna annan gemensamhet mellan Comedien och hans egen (och Lucilii) Satir, än på sin höjd det för dem begge utmärkande närmandet till umgängespråket, så innehålles längre ned (*v. 63*) ännu ett moment för en fullständig bewisning.

Då det nämligen heter:

Hactenus hæc: alias, justum sit necne poema

Nunc illud tantum quæram, meritone tibi sit

Suspectum genus hoc scribendi — — —

d. ä. Nog nu härom. Om ett riktigt poem det är eller ej, skall

Underöfas en annan gång, nu blott, om med rätta

Detta författarskap är dig mistänkt. —

så kan ingen uppmärksam läsare undgå, att sätta detta: alias, justum sit necne poema . . . quæram, i en så bestämd förbindelse med den förut gjorda antydningen: *idcirco* quidam, comoedia neene poema esset quæsivere, att det wisar sig, att Hor. tänkt sig detta såsom alldeles samma fråga med den, som han nyss förut nämnt, såsom gjord af andra, och således också Satiren såsom samma genus scribendi med den gamla Attiska comedien. Redan likheten i uttryckets form på twenne ställen, som stå hwarandra så nära, leder tanke owillkorligen åt det hållet; och ännu mer wisar sig detta vara en riktig och nödwändig combination, då man betänker hwad som säges i begynnelsen af denna satir, för att ådagalägga beröringspunkterna mellan Lucilii genre och den äldre Attiska comedien.

Under sådana förhållanden synes det vara lämpligast, att, om man nödwändigt will intvinga äfwen denna skaldeart i ett en gång för alla gifwet schema, hänföra den till den dramatiska poesien, eller åtminstone, i fall detta skulle hafwa sina betänkligheter, då från waron af det rörliga och genom mångfaldiga coincidenser invecklade lif, som är för den dramatiska poesien wäsendtligt, aflägsnar all tanke på en af författaren äsyftad scenisk framställning, att med G. E. Müller (cit. af Bähr), låta Satiren utgöra en genre för sig och således indela Horatii skrifter i: **Lyriska**, **Satiriska**, **Dogmatiska** (brefwen) och **Critiska** (*Arts P.*), hellre än att slumpa tillsammans denna characteristiska skaldeart med de poetiska neutrer, hwilka gå och gälla under namn af **didactisk poesi**. Ty att Satiren å ena sidan står comedien närmast, men å andra sidan

är derifrån tillräckligt skild, för att med allt skäl kunna uppställas såsom en art för sig, wittna, för att nu i forthet äfwenledes med Horatii egna ord affluta bewisningen, följande twenne ställen: I. 4. 6. *Hinc* (i. e. ab iis, quorum comoedia prisca virorum est), omnis pendet Lucilius hosee secutus och I. 10. 66; der Lucilius fallas: *Græcis intacti carminis auctor*, hwilket sednare ställe afgifwer ett bestämdt wittnesbörd emot, så wäl specielt, uppfattningen af satiren, såsom en underart af Didactisk poesi, som, i allmänhet, emot underordnandet af denna för Grekerna fremmande konstform — under Grekiska konsttheorier. Och på grund af denna articulation med comedien är det, som man både kan förklara sig den under fortgången af Horatii Satir alltmier och företrädeswis i 2 Boken antagna dialogiska formen*) (hwarunder den rena Monologen I. 8. också bör subsumeras) och finna skäl för det påstående, att Romarne i Satiren erhöilo ett slags skadestånd för författelsen af ett egentligt nationelt skådespel, ett påstående, hwartill wi litet längre ned skola återkomma.

Fästän nu Hor. egentligen blott fortgår på den bana, Lucilius först öppnat, woro likwäl de förhållanden, hwarunder han uppträdde och de, hwarunder Lucilius förut uppträdt, så wäsentligen skilda, att de på helt naturlig wäg borde kunna framkalla en olifhet

*) Endast på denna räkning, näml. på räkningen af det med Comedien gemensamma närmandet till umgängespratets twånglöshet bör man skrifa de metriskä egenheter eller, om man så will, swagheter, som äro alltför märkbara och genomgående i Horatii satir, för att kunna vara tillfälliga och för att grunda sig på annat, än medweten beräkning — hos en skald, som genom ett afgjordt måterskap i de långt swarare och konstmässigare lyriska wersformerna och genom här och der, då ämnets art sådant medgaf, äfwen i Satiren inströdda werser af rent episk gång och rhythm tillräckligt ådagalagt, att hans heramerrar icke af bristande förmåga hos skalden blifwit så formade, som de äro. Till dessa metriskä egenheter höra: rhythmernas förswagande, periodernas uttänning genom en mängd conjunctivalförbindningar, täta elisioner, synizeser och syncoperingar, ordens brytning i slutet på wersen (I. 9. 51, 52 — *uni-Cuique*; Lucilius hade warit ännu djerware och sönderdelat på två werser: *insti-Tuti*), tanteafdelning efter *caesura epidenque* samt, hwad här särskilt är bewisande, sådana dels elisioner (ex. *mota anus* I. 9. 30) dels hiatus med förfortning af lång vocal (ex. *Si me amas* I. 9. 38), som hwarken i Episk eller didactisk poesi woro tillåtliga, men deremot hos Comici ej sällan anträffas.

i tonarten och hela behandlingen, tillräcklig att rättfärdiga uppfattningen af Horatii Satir, såsom en ny period i denna skaldearts utbildning. Likwäl, huru mycket också Hor., såsom en för detta republikan wid gryningen af en ny enwäldperiod, befann sig under inflytelsen af ett hämmande band på talets i Lucilii tid ännu fullkomligt oinskränkt frihet, war det sannolikt icke så mycket derföre, såsom Bähr och de fleste antaga, som Horatius till tonen och skaplynnnet af sin satir så märkbart skildes sig från Lucilius, utan fastmer derföre, att han, så republikan han warit och i grunden ännu alltjemt war, hade på för nära håll sett republikanernes werkliga beskaffenhet wid Philippi och annorstädes, för att icke inse, att den rutenhet, som började att gripa omkring sig i folklynnnet och sederna, måste, i samma mån, som den bättre än förr dolde sig under den på ytan anbragta polituren, med ett finare, mera caustiskt salt, än det Lucilius på sin tid kunnat med framgång begagna, hindras att vidare utbreda sig. Hans ställning till Augustus och Mæcenastro wi icke heller hafwa annorlunda bidragit att gifwa åt hans satir desj egendomliga riktning, än såwidå blicken på den förres egenkapet å ena sidan och på den omgifwande characterslösheten å den andra alltmier öfwertygade republikanen, att republikens tid war förbi och att samhället, som behöfde lugn, för att läka de gamla såren, skulle i stället förblöda af nya, under det säfänga bemödandet att widmakthålla en frihet i stort och i det allmänna, som i det enskilda redan war uppgifwen och utbytt mot ett föraktligt, men sjelfförwäladt *slafweri* — under passionera. Med ett ord: den republicaniska dygden war förlorad: och då är den friaaste författning en chimäre. Men, såsom förhållandet är ännu i dag, så war Horatii tidehwarf genom sjelfwa sin förmenta bildning, som war till den grad ytlig och skenbar, att (efter Philosophen Senecas intyg), emedan det som så mycket annat hade blifwit ett mode, mången hade ett efter den tidens äsigter betydligt bibliotek, utan att en enda gång i sitt lif hafwa genomläst ens titlarne på sina böcker; — genom sjelfwa denna förmenta bildning, säga wi, war tidehwarfswet otillgängligt för all direct uppmaning till något bättre, och kunde, lifasom Achilles endast kunde säras i hälen, endast träffas i en punkt — i sin säfänga. Utan att wi således kunna säga, att Hor. med sin satir äfystat den moraliska werkan såsom hufwudsak, kunna wi dock icke annat än beundra det riktiga omböme och den fina taft, som sade honom

att han skulle blifwa utan läfare, om han företog sig att med Lucilianst stränghet gisla, och att det fordrades det fina Attiska saltet, den godmodiga humorn, som under skämt och löje-sade folk sanningen, för att afficiera tidens domnade nerver, och att, när förderfwet hunnit långt och hotar att gripa allmänt omkring sig, ingenting corrigerar bättre, än åtlöjet.

Det war derföre, som Horatius icke rättfram uppmånade till tarflighet, återhållsamhet, characters-fasthet och consequens, — och icke heller, såsom Lucilius, med gissel bestraffade de motsatta felen och lasterna, utan med några rakta drag målade oförwanskelige typer af en förwändhet och en narraktighet, som, alltid ytterst beroende på en stef uppfattning af lifwet och dess sanna lycka, woro i de spegelbilder, han af dem lemnade, på samma gång tillräckligt objectiviserade, för att icke, genom en uteslutande systning på wissa kända personer, blifwa mera pasquill-artade, och likwäl tillräckligt individuellt hållna, för att en och hwar, som wiste med sig någon last eller annan stor dårskap, kunde känna igen sig, äfwen utan den särskilta fingerwisingen: mutato nomine de te fabula narratur. Endast på sådant sätt blir satiren poesi och lika skild från pasquillet, hwarmed Lucilii satir synes haft mer än en beröringspunkt, och från en kärf moral-predikants tröttande declamationer, hwartill Horatii efterföljare Juvenalis och den sjukligt Stoiske Persius ofta nog förföllo. Och på detta sätt medgifwer äfwen Hegel, att denna skalde-art, hwilken han eljest anser wara i och för sig sjelf prosaisk, kan höja sig till poetisk betydelse, nämligen så widt den ställer of verklighetens förderfwade gestalt så lifswande för ögonen, att detta förderf genom sin egen dårskap sammanfaller i sig sjelf och förstör sig sjelf.

Utom de nu nämnda hafwa också i Satiren förfökt sig twenne Ciceros samtida med namnet Barro, näml. P. Terentius Barro Atacinus, om hvars förfökt Hor. I. 10, talar såsom mislyckadt, och den lärde mångskrifwaren, Ciceros wän, M. Terentius Barro, som i sin ungdom också skrifwit satirer, men hwilka med Lucilii ingenting hade gemensamt; utan, med undantag deraf, att de icke hade något dramatiskt syftmål, snarare närmade sig den äldre Satiren. Till formen woro de en verklig farrago af prosa och wers och, inom sjelfwa wersen, af mycket omwerlande meter. Han uppgifwer sjelf, att han gjort till sitt mönster Grekiske Cynikern Menippus, som för sin lust att drifwa gäck med allt blifwit kallad γελοιοποιός och

σπουδογελοιογ. Barros satir kallades derföre dels s. Barroniana, dels Menippea, och synes hafwa warit af ett wäsendtligen lärdt innehåll, med inströdda intressanta detaljer från hwarjehanda områden, för att äfwen de olärde skulle finna något för sig. Det förefommer, som om Barro med sin stora lärdom welat wisa, huru man äfwen i sednare, upplystare tider kunde skrifwa en satura, som gjorde skäl för namnet och sålunda utgjorde ett pot-pourri af de mest olifartade ämnen, framställda i den mest omwerlande form. Men såsom den troligen med all den lättmålta läckmat för de olärde, hwarmed den här och der war späckt, likwäl ännu alltjemt war för den läsande publikten alltför lärd, och i allt fall icke widare war tidsmässigt, icke war en satir i den mening, som Lucilius lärt publikten att önska och tycka om den, så synes den ej hafwa wunnit någon särdeles uppmäcksamhet, hwarföre Hor. icke heller nämner honom bland sina föregångare.

Slutligen anmärkes, att en erinring, om hwad den Romerska satiren i sin begynnelse warit, ännu ur Horatii Satir framskimrar och sprider ljus öfwer den dunkla gången af denna skalde-arts mellanliggande utbildning; ty för en sådan erinring antaga wi den förut ådagalagda förwandtskapen med den dramatiska poesien, på grund hwaraf satiren kunde för Romarne blifwa en ersättning för bristen på ett verklig natiönet drama, sådant tiden och folket nu hade behöft det. Fabulæ Atellanæ woro näml. ända alltid ett slags farcer, som wände sig omkring landtlifwets uppträden och hwilkas vis comica läg i de stereotypa maccus- och bucco-figurerna, representanter för luraktigheten och den landliga otympligheten, och tillfredsstälde således icke de i mån af culturens fortskridande stegrade anspråken på högre konstnjudning.

J. G. E.

Akademiska Underrättelser:

Sistlidne Lördag ventilerade Academi-Secreteraren Naumann det disertation-specimen, med titel: "De delictis publicis, præcipua juris Patriæ publici et criminalis ratione habita," hwilket han utgifwit såsom sökande till den här wid universitetet lediga Professur i "Fäderneslandets gällande allmänna Criminalrätt samt Statsrätt, med synnerligt affeende på det sammans Grundlagar och constitutionella institutioner."

Nr. 18 af denna Tidning, utgifwes Lördagen d. 24 Maj.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1845.

